

„Író vagyok, hivatásos álmodozó”

Születésnap beszélgetés Turczi Istvánnal

Irodalmi életünk színes személyisége, Turczi István október 17-én ünnepli hatvanadik születésnapját. A József Attila-, Babérkoszorú és Prima Primissima-díjas költő, író, műfordító, egyetemi tanár, a Parnasszus költészeti folyóirat és Kiadó alapító főszerkesztője irodalomszervezőként számtalan kezdeményezés megálmodója, mozgatója. Életének e fontos mérföldkövével az időszak feladatai mellett a mögöttünk hagyott esztendők számvetéséről is beszélgettünk.



– Tíz évvel ezelőtt, ötvenedik születésnapod alkalmából is készült veled egy nagyinterjú a Magyar Naplóban, akkor Szentmártoni János kérdezett. Most, hatvanévesen készítettél valamiféle leltárt? Az elmúlt évtizedből mely történéseket érzed legfontosabbnak az irodalmi pályádon?

– A legfontosabb történés, hogy élek. A hatvan már olyan kor, amit meg kell élni, mondta mindig édesapám, aki tavaly hagyott itt, nyolcvanhárom évesen. És azokról a fiatalabb pályatársakról, jó ismerősökről most ne is beszéljünk, akiknek fejfái ott sűrűsödnek az emlékezetben. Fiaim felnöttek: Dávid idén lesz harminc, Ádám huszonkettő. Csak feleségem lett fiatalabb, de a hölgyeknél ez természetes. Fontos családi történés még, hogy lett kutyánk, Bizsu, aki a hat év során igazi irodalmi ebbé avanszált, és a Tokaji Írotábor kedvence lett.

Irodalmi pályám ugyanolyan dinamikus alakult, mint a megelőző évtizedben. A Magyar PEN Club főtítkárává választottak; továbbra is én vagyok – szinte kegyeleti alapon – a Magyar Írószövetség Költői Szakosztályának vezetője, és a több mint ezer költőt tömörítő Költők Világkongresszusa harmadik alelnökeként legalább

annyit utazom szerte a világban a különböző fesztiválokra és konferenciákra, mint korábban. Változás, hogy a Budapesti Metropolitan Egyetemen két éve elindítottam a posztgraduális képzést írásművészet szakon. Büszkeséggel tölt el, hogy az általam kigondolt és elfogadtatott tanmenet szerint másoddiplomát adó képzés keretében tanulnak a szépírás iránt elkötelezett fiatalok, valamint oktat az irodalmi szakma legjava.

Tényleg csak leltárszerűen: az elmúlt tíz évben hat verseskönyv, egy válogatott versfordításkötet, egy regény, két hangoskönyv jelent meg a nevem alatt itthon. Külföldön pedig angol, német, francia, héber, mandarin, román, spanyol nyelven lett önálló kötetem, miközben több mint húsz nyelven jelentek meg verseim külföldi folyóiratokban. Az összegzéshez tartozik, szerénytelenség nélkül, négy díj is: Babérkoszorú, Prima Primissima, Eminescu Román Költészeti Nagydíj, Tokaji Írotábor Hordó-díja. Ez idő alatt Zugló és a szülővárosom, Tata díszpolgára lettem. Külföldön munkálkodásomért megkaptam az Irodalom Nemzetközi Doktora címet, és a norvég Bjornson Irodalmi Akadémia rendes tagjává választottak. Itt tartunk most.

– A leltárban fontos tétel a Parnasszus költészeti folyóirat és verskiadó...

– 2015-ben húszéves lett, tényleg nagykorúvá vált. A print kiadványok térvesztésének korában elmondhatom, hogy valamivel megnőtt is a példányszáma. A könyvkiadó túljutott a századik könyvön; számos fiatal tehetség gondol jóérzéssel ránk, ha kézbe veszi a nálunk megjelent, öt pályára állító kis kötetét.

– Tíz évvel ezelőtt azt nyilatkoztad, a vers olyan, mint a labradorkő: ha messziről nézed, nincs benne semmi különös, ám ha kézbe veszed, csodálatos színeket mutat. Ezt ma is így érzed? Az elmúlt években változott-e a viszonyod a versekhez? Én úgy képzelem rólad, hogy igen: szorosabbá vált. Jól sejttem?

– A költészet sokkal többet jelent, mint amit néven nevezhetnék. A megtalált vers, akár én írtam, akár más, igazi légzőnyílás, amelyen át friss oxigént szívhat be az ember. Élni, túlélni segít. A vers esély a megmaradásra. Azt szoktam mondani, hogy én akkor is verset írok, amikor nem írok semmit. Bár ez elég ritkán fordul elő. Ne mondj le semmiről, írja Babits, és ez az örök kereső szenvedély, a labradorkő megfelelő szögbe

– Többek között ausztrál költőket is fordítottál, például Thomas Shapcott verseiből önálló kötetnyit. Előtte pedig antológiát is szerkesztettél a legkisebb földrész költészetéből. Hogyan találtál erre az egzotikus területre?

– Versfordítói ténykedésem egyik különleges pillanata volt, amikor 1987-ben az írószövetség könyvtárában kutattam, és velem szemben egy apró hölgy ült, aki hirtelen elfehéredett, majd elájult. Természetesen azonnal a segítségére siettem. Judith Buckrich, budapesti születésű, Melbourne-ben élő írónovel akkor életre szóló barátságot kötöttünk. Folyamatosan küldte nekem az ausztrál könyveket, összehozott írókkal, újságírókkal, és hamar beszívott ennek a földrésznyi csodálatos kultúrának az ereje, sokszínűsége. Akkoriban fehér folt volt mifelénk az ausztrál irodalom; Patrick White Nobel-díjas író nevét csak a szűkebb szakma ismerte, és összesen egy ausztrál könyv jelent meg a Modern Könyvtár sorozatban, az is magyar érdekű, a millenniumi múzeumszervező, Pulszky Károly sorsáról, ausztráliai öngyilkosságáról szólt. A Schindler-láz csak később jött, ennek volt egyébként hozadéka, hogy 2000-ben lefordítottam, és azonnal kiadták az előbb már említett *Jimmie Blacksmith éneke* című regényt.

Könyvtárnyi ausztrál verseskönyvet kaptam Judytól, és akkor elhatároztam, hogy lefordítom a legizgalmasabb költőket, és összeállítok egy előzmények nélküli antológiát. Ez lett a *Dalok ura*, az egyik legszebb kiállítású fordítás-kötetem a Széphalom Könyvműhely gondozásában, 1999-ben. Öt évvel később jött a folytatás: a számomra legizgalmasabb költő, Tho-



Parnasszus lapszámbevetésén az írószövetségi klubteremben, 2014 tavaszán, Kiss Annával és Jánosi Zoltánnal

mas Shapcott verseit *Ausztrál horizont* címmel jelentettük meg az Orpheusz Kiadónál, benne egy borzongató hatású hosszúverssel... *A Himnusz Pulszky Károlynak* a hazájából elúzott, erkölcsileg kismimizett, összeroppanó akadémikus-művészettörténész szomorú életének utolsó képsorai közé, mintegy tényfeltáró-rögzítő szándékkal, a halála körülményeit kivizsgáló tanúvallomások hiteles szövegeit állította. Magyar sors ausztrál ecsettel!

– *Egyesek azt tartják – magam is közéjük tartozom –, hogy a műfordítás az alázat iskolája. Neked mi a műfordítói ars poeticád?*

– Találó ez a megállapítás, ráadásul igaz is. Az önmegmutatás-önfeladás öldöklő kettősségének örök csatájában a fordító praxisát mindenképpen az önfeladás gesztusának kell meghatározni. Vanak persze üdítő (lásd Faludy Villon-átíratái), és vannak idegesítő kivételek is (nem mondanék példát), de a lényeg ettől még ugyanaz: a fordító nem tévesztheti szem elől, hogy ő itt nem protagonista, hanem mediátor, és az általa felépített nyelvi hídon közlekednek majd az érintett kultúrák.

„A fordítások olyanok, mint a nők” – mondja Benedetto Croce –, „vannak közöttük csúnyácskák, melyek hűségesek, és vannak közöttük hűtlenek, de gyönyörűek.” Szellemes megjegyzésének említésekor akaratlanul felvetődik, hogy a „szép hűtlenek” és az analitikus fordítók csatájában van-e középút? Különösen arany középút?! S ha van, szükség van-e rá? Mai tudásunk alapján a műfordítás több „két szöveg közötti autonóm viszonyról”, gyakorlata nem azonosítható sem az „értelemátmentő” rekonstrukció, sem pedig a „tónusmegőrző” egyénítés technikáival.

Én azért fordítok, pontosabban fordítottam sokat az elmúlt három évtizedben, mert azt vallom, hogy a költők párbeszéde, egymás kultúráinak, szellemi teljesítményeinek megismerése lehet a világitótorony. Ez lehet az előremenekülés egyik útja egy véstesen barbarizáló világban. A műfordítás által globalizálni a lokálist, és fordítva, lokalizálni a globálist. Érthető ez így? Nem? Nem baj. És még azért is fordítok, mert élvezem, hogy az általam megszólaltatott hangszeren, a magyar nyelven, ezek a lefordított művek mások számára

is élvezhető minőséget jelentenek. Legalábbis eddig még senki nem szólta, hogy hagyjam abba.

– *Rengeteget utazol. Melyek a legkedvesebb tájaid, országaid?*

– Az utóbbi évtized egyik örövendetes változása, hogy már nemcsak a tisztségviselő utazik, hanem a költő is, akit fordítanak. És ezek az utak voltak a legizgalmasabbak. Spanyol nyelvű válogatott verseim az USA-ban jelentek meg 2010-ben. A következő év februárjában egész felolvasókörtutat szervezett nekem Miami-ban drága barátom, Ferdinandy György, a kötet egyik fordítója. Ennek a könyvnek köszönhetem, hogy 2014 nyarán meghívást kaptam Dél-Amerika legnagyobb költészeti fesztiváljára, a kolumbiai Medellinbe, a legendás drogbaró, Pablo Escobar szülővárosába. Frenetikus élmény volt négy-ötezer ember előtt élő közvetítésben felolvasni egy szabadtéri katlanban. És jöttek az újabb dél-amerikai meghívások Ecuadorba, Nicaraguába, szintén jelentős irodalmi eseményekre. De a legnagyobb élmény 2014 októberében Peru volt. Lima, Trujillo, Cusco, a Machu Picchu – örök emlék!

Ázsia a másik szerelem. Tajvanban már háromszor jártam, mire 2012-ben elkészült mandarin nyelvű könyvem, a *Kápolna nyílik a szívben*. Kötetbemutatók egész sora követte Tajpeitől Hualienig – ez utóbbi egy buddhista kolostori központ a sziget délkeleti partvidékén. Azóta már a családommal együtt is meghívtak oda, nagy rajongói vagyunk a tajvani kultúrának. De felolvastam Dél-Koreában, Malajziában, Kínában, Indiában és idén nyáron Mongóliában is. Azt sem fogom soha elfelejteni, hogy a Góbi sivatag kellős köze-

pén éjjel olvastunk fel egy olyan megvilágított színpadon, amit két perc alatt tüntetett el a sivatagi szél.

Megtiszteltetés, hogy Izraelben 2011-ben jelent meg héber–magyar nyelvű verseskötetem, a holokauszta ma élő legjelentősebb költője, Itamár Jáoz-Keszt fordításában. Péta Tikván volt a bemutató, de olyan volt, mintha itthon lettünk volna, annyi magyar származású verskedvelő jött el az estre. Hasonlóan szép emlékek a verseim megjelenésére szervezett norvég, izlandi, rhodoszi, észak-ciprusi, szávaszentdemeteri, pozsonyi vagy edinburghi estek.

– *A tíz évvel ezelőtti nagyinterjúban Szentmártoni János fölvetette, hogy érdemes lenne írnod egy önéletrajzi regényt. Akkor nem zárkóztál el ettől a gondolattól, mi több, bevallottad, hogy már rengeteg jegyzetet készítettél hozzá. Hányadán állsz mostanság ezzel a tervvel?*

– A terveimről leginkább akkor szeretek beszélni, ha már megvalósultak. Ez az önéletrajzi ihletésű prózaféleség pedig fikarcnyit sem került közelebb a megvalósuláshoz. A címe már megvan, a műfaja is, fejben szinte az egészet megírtam, cédulacunami van az íróasztalomon, de ennél tovább még nem jutottam. Majd jövőre, ha megöregszem. Ezt mondogatom évek óta, és ezzel jól meg is nyugtatom magam. Ha egyszer hozzálátok, az nem jelent mást, mint hogy tényleg megöregedtem.

– *Beszélgetésünk elején már „végigrohantunk” közéleti tisztségeiden, most viszont javasolom, szólj ezekről picit részletesebben. Kezdjük a sort a Magyar P.E.N. Clubnál vállalt főtűkari munkáddal, amelynek keretében szinte*

mindent szervezel: konferenciát, díjátadó ünnepséget, szerzői estet, születésnap köszöntést. Húszéves ismeretségünk során olyan embernek ismertelek meg, aki valóssággal lubickol a szervezési feladatokban, a szüntelen kapcsolattartásban és -teremtésben...

– Fegyelmezett ember vagyok: ha elvállalok egy feladatot, akkor igyekszem úgy hozzáállni, hogy a munka öröme, ne pedig a feszültsége látsszon rajtam. Nagymamám úgy tanított, hogy a mosoly a leg-rövidebb út két ember között... Ha nem szeretném, amit csinálok, ha fogcsikorgatva, tehetetlenként élném meg a szervezés gondjait, akkor ez bizonyára nem tünne „lubickolásnak”. Voltak olyan tisztségeim, amelyektől emiatt gyorsan meg is váltam. Egy titka van minden társadalmi-közösségi szerepvállalásnak: az ember legalább annyira szeresse és becsülje azokat, akiknek ügyeivel foglalkoznia kell, mint önmagát. A másik ember személyiségének, teljesítményének tisztelete nélkül hiába váránk, hogy minket is elfogadjanak, elismerjenek. Kétirányú utca ez, amelyen a szabad átjárást a türelem, az elfogadó magatartás biztosítja.

– *Költőtársaid sokszor megtapasztalhatják, milyen különös szeretettel látod el a Magyar Írószövetség Költői Szakosztályának elnöki teendőit. Gondolok főként a hagyományos Verskarácsony ünnepségekre, illetve az írószövetségi székházban rendezett Open Reading estekre. Ez utóbbinak magyarországi meghonosításában úttörő szerepet vállaltál.*

– A Magyar Írószövetség, benne a Költői Szakosztály nekem szívügy. Olyan nagyszerű elődeim voltak a szakosztály élén, mint Bella István, később Czizgány

György. Bella Pista hozta be a Verskarácsonyt; olyan meghitt, egymást kereső hangulatot senki nem tudott varázsolni, mint ő, különösen, amikor zongorához ült. Czigány Gyuri zongorátudását nem kell ecsetelnem, mindenki tudja, hogy a komolyzene kiválósága ő. Sokszor eszembe jut, hogy akkor lennék méltó utóduk, ha megtanulnék rendesen zongorázni. Addig ott vannak azok a rendezvények, ahol szakosztályi keretek között összehozhatok fiatal, öreg, emberkerülőt és hiperaktívát. Találkozási pontok ezek, akár élő lapszámbevezetők, könyvpremierék, születésnapi köszöntések vagy évfordulás megemlékezések, egyre megy: a folytonosságot és a megmutatkozás fórumait jelentik tagságunk számára. Miként az Open Reading névre keresztelt, több mint fél évtizede tartó sorozatunk is, ahol a felolvasásra felkért fővendég hozhat magával egy fiatalabb pályatársat, akit ő mutat be. A program második részében az én vezényletemmel egy-egy verset felolvashat, aki feliratkozik. Így aztán mindenki boldog.

– *A Költők Világkongresszusa egyik alelnöke vagy. Az átlagos irodalombarát milyennek képzelje ezt a szervezetet? Hány ország költőit tömöríti, és miként válhat valaki a tagjává?*

– A szervezet Manilában alakult meg 1969-ben, ugyanabban az évben, amikor az űrhajós Armstrong először a Holdra lépett. Az Egyesült Államokban jegyezték be, a World Academy of Arts and Culture égisze alatt működik, az UNESCO is elismeri. Öt kontinens hatvanöt országának mintegy ezerkétszáz költőjét tömöríti. Eddig harminchét kongresszust tartottunk huszonöt országban,



Kirándulás Peruban a Machu Picchun, 2014-ben

ezeiken mintegy ötezer költő vett részt és olvasott fel. Engem 2009-ben választottak a kilenctagú vezetőségbe, egy évvel később harmadik alelnök lettem, ma is az vagyok. Kihalásos alapon lehet előbbre kerülni, szerencsére erre eddig nem került sor. Teljesen véletlenül kerültem bele, korábban Kínában vezettem egy írószövetségi küldöttséget, és amikor egy Pesten járó kínai írócsoport szakértő előadót kért a szövetségtől, engem javasoltak, mondván, ha már ott voltam, szolgáljam is meg. A kínai írók vezetője az a Maurus Young volt, aki azóta a világszervezet elnöke lett, és ő hívott maguk közé. Van néhány magyar költőtagunk is, főleg azok, akik nem sajnálják az évi ötvendolláros tagdíjat befizetni, mert anélkül nem lehet részt venni az évente más országban megrendezésre kerülő kongresszuson. Amióta benne vagyok, Malajziától Mongóliáig, Izraeltól Mexikóig nagyszerű helyeken tartottak éves rendezvényeket.

– *Életed, szellemi tevékenységed fontos területe a tanítás. A Budapesti Metropolitan Egyetemen milyennek látod a mai diákokat, a szárnyait bontogató nemzedéket?*

Érdemes aggódnunk az irodalom jövője miatt?

– Nagy fába vágtam a fejszét, amikor Kepes András barátom unszolására beadtam az akkor még főiskola (BKF) dékánjának a szakindítási javaslatomat. Később behívtak, és a teljes vezetőség előtt szóban is ki kellett fejtenem, miért tartom fontosnak, hogy akár nappal, akár posztgraduális képzés keretében induljon ilyen típusú szakirány. Majd írásművészet címen az én tantervemre akkreditáltatták a két féléves, másoddiplomás adó képzést. Tavaly ősszel startolt az első évfolyamom, egy évig minden szombaton reggeltől estig együtt voltunk, szinte a családom részeivé váltak. Büszke vagyok rájuk, mindenki sikerrel államvizsgázott, és megkapta a diplomáját. Most ősszel elindult az újabb, szép számú csoport, és vendégtanárok is segítik a munkámat.

A teljességhez tartozik, hogy lassan már tíz éve több írócsoportom működik, az egyetemtől függetlenül. Félsszáznál is több hallgatóm van; két budapesti helyszínen, általam meghatározott tanmenet és olvasmánylista szerint dolgozunk havonta egyszer vasárnaponként.

Ezek a ma már írói körökben is jól ismert Filter, illetve Különjárat csoportok. A legidősebb tag elmúlt hatvanéves, a legfiatalabb 2003-ban született. Rendszeresen tartunk nyilvános felolvasóesteket, így a Magyar Írószövetségben is, és publikációiknak se szeri, se száma. Ennyit arról, hogy aggódom-e az irodalom jövőjéért.

– *Lassan két évtizede Zuglóban laksz. Gyökeret vertél ott? Részt veszel a kerület életében, valamilyen helyi civil szervezet munkájában?*

– Jelképes, hogy a Gyarmat utcában lakunk; több versben megénekelték már a Parnasszus kis „gyarmatbirodalmát”, azt a hangulatot, amelyben a kilencvenes évek közepétől összeverődtek az akkor induló fiatal költők legjobbjai, és ahová eljöttek a nagy öregek, Tornai Józseftől Deák Lászlón át Lengyel Balázsra, Somlyó Györgyig és tovább; ahol kéthavonta felolvastunk egymásnak, megvitattuk az élet dolgait, és megittunk mindent, ami a pincéből előkerült. A meggyökeresedésről csak annyit, hogy az idekerülésem után nem sokkal összeállítottam azt az irodalmi antológiát, amilyen sem előtte, sem azóta nem született Zuglóban. *A szív földrajza* címmel jelent meg, és harmincnégy kötődésű írói társamat szerveztem be hozzá. Ma már könyvrítkaságnak számít, és íme néhány név a kötetből: Antall István, Bárdos László, Beke György, Bratka László, Csiki László, Jánosy István, Kovács Sándor Iván, Osztóján Béla, Utassy József. És most csak azokat sorolom, akik már nincsenek közöttünk.

A két évtized során bárki és bármilyen színű volt a polgármester, mindig azzal kerestem meg,

hogy a kerület irodalmi élete nélkülüm és a Parnasszus nélkül elképzelhetetlen. Én azzal politizáltam, és politizálok ma is, hogy mindenütt, ahová hívnak – és szerencsére nagyon sokfelé hívnak –, a vers szeretetét és az irodalom fontosságát hirdetem. Ezzel együtt jólesett, hogy 2014-ben a közgyűlés egyhangú döntésével díszpolgárrá választottak. Nem árt, ha az ember kicsit próféta a saját hazájában...

– *Szoktál-e nosztalgikusan gondolni előző lakhelyedre, a Kaffka Margit révén irodalmi légkörű budai Márvány utcára?*

– Hajh, de régen volt! Nem vagyok nosztalgizáló típus, ahhoz több szabadidő vagy hosszabb elvonulás szükségeltetne, de előkerülnek olykor régi fotók, levelek, és elmélázom a régi dolgokon. Elmondom egy kedves emlékemet erről az időszakról, amit még soha nem meséltem el. A nyolcvanas évek legvégén összebarátkoztunk Cseres Tiborral, aki a nagyapám lehetett volna, és akkor már nem volt a Magyar Írószövetség elnöke. Maradt ideje az olyan tágra nyílt szemű suhancokra is, mint én. Ő a XII. kerületben, a Tartsay Vilmos utcában lakott, és mindig a közelben beszéltünk meg találkozózt. A helyszín kivétel nélkül valamilyen borozó volt. Egyszer a Márvány utcai borozó pultját támasztottuk, amikor a plafon felé bökkve megkérdezte: „Tudod-e, ki lakott itt fölöttünk?” „A Margit”, mondta gyorsan, mielőtt kiderült volna, milyen tájékozatlan vagyok. Kaffka Margitra gondolt. És mit tesz Isten, egy hétre rá a feleségem közölte velem, hogy tud egy lakást, ahol válnak a tulajék, ezért jóval ár alatt kínálják, és gyorsan kell döntenünk. Akkor döbbsentem

meg, amikor kiderült, hogy azt a lakást árulják, ahol *A hangyaboly* írója lakott 1910-től 1914-ig, amíg férjhez nem ment Szegeden Balázs Béla testvéréhez. Mondanom sem kell, megvettük a lakást, és nem sokkal később az egyik íróbarátom és volt katonatársam, Márton László, cirkalmas kézírású kedves levélben kérdezte, „milyen érzés K. M. lakásában élni?”

– *Csakugyan, hatvanévesen kit tartasz eddigi pályád legfontosabb mestereinek, kísérőinek? Korábbi beszélgetéseinkből tudom, hogy például Vas Istvántól sok bátorítást kaptál.*

– Hát erről reggelig tudnék beszélni! Azért nehéz, mert mindenkivel mást kap és mást tanul az ember. Hiányos névsorolvasás helyett talán elég lesz annyi, hogy az irodalom története hitem szerint kézfogások története. Vannak olyan nagy költőelődök, akiknek a magatartása, a többiekhez fűződő viszonya és nem utolsósorban a rendkívüli életműve vált iránytűmmé az évtizedek során. Vannak kismesterek, akiktől egy-egy szót, egy jó témát vagy baráti ösztönzést kaptam csak, mégis emlékszem rájuk. Vannak olyan alkotói a világirodalomnak, akiket nem ismerhettem, nem ismerhetek, csak fordításokban, mégis időre leveszem egy-egy munkájukat a polcra, és újraolvasom, elidőzöm fölöttem. Ezért is pontos az a kifejezés, hogy: kísérőim. Igen, kísérőim ők, hiszen az irodalom egy soha véget nem érő, nagy közös séta a szavak univerzumában.

– *Nemrégiben kutyatulajdonos lettél; lelkesen sétáltatod a jószágot, bár valójában a jószág sétáltat Téged... A magyar irodalomban erős vonulat a kutyatörténeteké,*

a sok példa közül most csak Márai Sándor Csutora című kötetére utalok. Hogyan látod, hosszabb távon várható Tőled is egy kutyás ciklus, netán kötet?

– Bizsu kutyám, aki egy jó családból származó bison bolognese, igazi kis szuka, mindig az ujjja köré csavar. Nem nagyon tudok neki ellenállni, olyan lefegyverző okossággal éri el, amit a fejébe vesz. A múltkor is belemerültem a munkába, ebédelni is elfelejtettem, amikor egyszer csak rémülten felpattanok: te jó ég, hol a kutya?! Ő szorosan a székem mögött ült-feküdt szfinx-pózban már vagy négy órája mozdulatlanul... és elégedett vakkantással jelezte, hogy szuper, eljött az ő ideje, mehetünk sétálni. Egy vers már született róla, *A filozófia rövid története*, ami éppen a kutyasétáltatás izgalmairól szól, és új könyvemben, az *Ürességben* is idézem Tárján Tamást, aki a „fehérgombóc-ság zsenijének” nevezte őt, amikor utoljára nálunk járt. Amúgy kösz az ötletet, egy versciklusnak nem is lenne rossz cím az, hogy Bizsu...

– *Az elmúlt húsz év során sok szép közös ügyünk és élményünk volt. Mindig tapasztaltam a bámulatos gyakorlati érzéked, talpraesettséged. Ez azért lényeges, mert a költőtársadalom jelentős része nem kimondottan gyakorlatias természetű... Mikor ismerted fel magadban ezt az adottságot? Többször megpróbáltam elképzelni a tizenéves Turczi Istvánt. Jó fellépésű, jó dumájú, vagány srác voltál?*

– Nem tudom, beszéltem-e erről korábban, de nem is én ismerem fel ezt, hanem az íróársak. Először Vas István, aki feleségének, Szántó Piroskának vetette oda szentendrei kertjükben, hogy „Hall-



Egy jurta előtt a Góbi sivatagban, 2017 augusztusában

gasd, költő létére milyen jól beszél ez a fiú, és nemcsak beszél, mond is.” Ritka adománynak tartotta, ha valaki hatásosan képes felolvasni a saját verseit. Orbán Ottó tudatosította bennem, hogy kötelességem lenne az irodalom szolgálatába állítani az egyéniségemből adódó előnyöket. Azt mondta: „Képes vagy egy asztalhoz ültetni a legmegátalkodottabb ellenfeleket is, és képes vagy emelt fővel járni és segíteni másoknak, hogy fölemeljék a fejüket.” Nem lehet elfelejteni, utoljára Tésáról hívtam fel őt, akkor már nagyon beteg volt, és „foltozóvargának” nevezett. Azzal fejezte be a beszélgetést, hogy „Te nagyon tudsz adni, adjál sokat magadból és a meggyőződésedből, és meglásd, egyszer majd vissza is kapsz belőle.” Akkor felírtam ezt egy cédulára, ahogy Vas István és mások szavait is – ezért sorolom most ezeket a szó szerinti idézeteket.

– *Szervezőkészséged, kulturális menedzseri pályád csúcsa a Parnasszus költészeti folyóirat immár több mint két évtizedes fennállása. Beszélgetésünk elején mondtad, hogy a példányszám nemhogy nem csökken, de még emelkedik is. Mivel magyarázod ezt a „csodát”?*

– Azt a szót, hogy kulturális menedzser, akkoriban nem is ismertem. Amikor a kereskedelmi csatornák indulásával a kilencvenes évek elején egy csapásra véget ért a *Parnasszus* című heti televíziós vetélkedőműsorom a tévében, tudtam, hogy itt még nincs vége. Vas István már korábban noszogattott, hogy csináljam meg, indítsak egy költészeti folyóiratot, amit Pilinszkyék már korábban terveztek, csak nem volt bennük elég elszánás és munkakedv. Megkerestem néhány akkori meghatározó író, szerkesztőt: Fodor Andrást, Lator Lászlót, Rába Györgyöt, Orbán Ottót, Lengyel Balázst, Pomogáts Bélát, és legfőképpen, mert vele beszélgettem a legtöbbet, Tandori Dezsőt. Meghallgattam a véleményüket, ötleteiket, és csak utána döntöttem el, milyen lesz a lap szellemi arculata. Nélkük nem mertem volna belevágni, annyi szent. Felejthetetlen pillanat volt az első szám bemutatója az írószövetségi székházban 1995. október 10-én. Olyan emberek ültek egymás mellett, akik vagy nincsenek már köztünk, vagy azóta nem állnak szóba egymással. A képeket nézegetve érzem csak, igaza lehetett Orbán Ottónak ezzel a „foltozóvarga”-bemondással.

Ami a jelenre vonatkozó kérdést illeti: huszonkét munkás év kellett ahhoz, hogy a szakma és a közönség is meg- és elismerje a folyóiratot. Tény, hogy amióta elkezdtek a Centrum–Redivivus–Átjárás nagyrovatok szerinti lap-szamszerkezetet, folyamatosan nő a lap iránti érdeklődés. Egy tanítványom megjegyezte, hogy azért keresik a lapot, mert például érettségire vagy egyetemi vizsgákra is könnyebb felkészülni valakiből, ha előveszi a Parnasszust – benne ötven oldalon a nagyinterjú, a költő új versei, esszéi, tanulmányok róla, és az íróársak emlékező-értékelő szavai –, mintha el kell olvasnia két-három szakkönyvet.

– *A negyedévi folyóirat mellett kiadót is működtetsz. Verses-, műfordítás- és esszéketeket adsz ki, színvonalas szépirodalmat – és ez a közhiedelem szerint teljesen non-profit, sőt reménytelen tevékenység. Valóban az?*

– Reménytelen feladat nincs, csak reménytelen ember. Csinálni kell, ésszel, hozzáértéssel, kitarással. És mindig az a legfontosabb benne, ami nem látszik: a szív. Belül van, ott dobog, és pumpálja a vért az áramkörökbe. Én egyszerűen szeretem azokat a költőket, azokat a műfordítókat és tanulmányírókat, akiket kiadok. Becsülöm, amit csinálnak, és örülök, hogy világra segíthetem az alkotásaikat. Minden valódi könyv úrfelmutatás. Lassan százötven könyvet adtunk ki, pályakezdők versesköteteit, versfordításokat, olyan esszé- és tanulmányköteteket, amelyek mindegyike líratörténeti vagy költészetesztétikai érvényű. Ezek maradnak fenn, nem az, amit én vagy más mond róluk.

– *Hagyományyá, sőt legendásává váltak a Parnasszus lapszámai-*

nak bemutatói, melyeken a legkiválóbb színművészek és zenészek szoktak közreműködni. Milyen elképzelés mentén választod ki a fellépőket?

– Mindig az aktuális lapszám karaktere határozza meg a fellépők személyét, az elhangzó zene kiválasztását. És itt most nemcsak a színészekről és a zenészekről beszélek, hanem a pódiumbeszélgetésre meghívott irodalmárokról is. Más a hangulat, ha köztünk élő, jelentős, esetleg születésnapos költőtársat ünneplünk a Centrum nagyrovatban megjelenéssel, és megint más, ha már nem élő író-társunkra emlékezünk a Redivivus rovat írásaival. Mondok példákat is: emlékezetesen nagy érdeklődés övezte például a Faludy György, Határ Győző, Csoóri Sándor, Juhász Ferenc, Fodor Ákos-bemutatóinkat: két-háromszáz ember jött el az akkor még élő költők kedvéért. Nemrégiben a csilláron is lógtak a Sinka István pályaképét, vagy a Nemes Nagy Ágnes és Lengyel Balázs szerepét újragondoló számaink bemutatóján az írószövetségi klubteremben. És a zene... hol népzene, hol jazz, hol vox humana, hol egy szál gitár vagy zongora, attól függően, milyen hangulatot képelek az adott alkotó köré.

– *Hadd kérdezzek a távoli jövőről! Nyilvánvaló, hogy a Parnasszus elképzelhetetlen nélkülöd. Ám ez veszélyt is rejt. A közelmúltban a Holmi, illetve a Nagyvilág folyóirat példáján láthattuk, mi történik, ha az egyetlen megkerülhetetlen emberre épülő szellemi műhelynél nem gondolnak a jövőre, az utánpótlásra. Hangsúlyozva, hogy a Parnasszusnál ez csak huszonöt-harminc év múlva lesz időszerű, Te is forgatsz magadban*

efféle gondolatokat? Más szavakkal: mivel tudatos alkotó vagy, biztosan kidolgoztál erre egy nagyon hosszú távú stratégiát...

– Arra az elegánsan provokatív mondatodra, hogy a Parnasszusnál a nemzedékváltásra csak három évtized múlva lesz szükség, Jókai Anna mondását tudnám idézni, hogy ne korlátozzuk a Teremtő jóindulatát! Ettől eltekintve, persze, gondolok rá. De megvallom, többet gondolok arra a „veszélyre”, hogy mi lesz, ha egy évtizeden belül gyakorlatilag megszűnik a nyomtatott folyóirat, nem lesznek papír alapú orgánumok, és csak az online kultúra marad fenn, az is ma még nem tudott, a mai technológiával nem kivitelezhető, új formátumokban. Ennek feloldását látom sürgetőbbnek. Mindenesetre nyitott vagyok, fiatalokkal veszem körül magam, akik „gyárilag” felkészültek bármilyen mérvű technológiaváltásra. A cél adott: Közép-Európa egyetlen költészeti folyóirata, a Parnasszus éljen tovább, és virágozzék! Velem vagy nélkülem, távlatokban gondolkodva ez majdnem mindegy.

– *Előfordul, hogy egy recenszensnek nem sikerül maradéktalanul ráéreznie, mi a legfontosabb az elemzett könyv szerzője számára. Üresség címmel idén tavasszal megjelent versesköteted kiemelten fontos mérföldkő a pályádon, és tudom, hogy a megjelent recenziókból hiányoltál egy-két motívumot. Melyek ezek?*

– A szerzőnek annál nincs nagyobb öröme, mint amikor látja, hogy a könyve spontán érdeklődést kelt, nagyobb visszhangot kap szakmai körökben. Másodszor élem át ezt az érzést; ötvenedik születésnapomra, 2007-ben megjelent

áthalások című kötetem, amellyel ötven versben ötven mécesst gyűjtöttem elhunyt mestereim, költőtársaim emlékére, meghatóan széleskörű visszhangot kapott, és nemcsak recenziók, hanem terjedelmes tanulmányok formájában is. Húsznál is több írás született róla. Volt, aki – Kulcsár Szabó Ernő – két tanulmányban is foglalkozott velem. Az *Üresség* megjelenése hasonlóan beszippantotta a kritikusokat. Szinte minden folyóirat jelezte, íratnak róla, és nemcsak beérkezett szakembereket kértek fel, hanem tehetséges fiatalokat is, ami külön öröm.

Mostanában sokat hallom, hogy a nagy elbeszélések helyébe a fragmentumok léptek; az *Üresség* egyik különössége talán az, hogy ilyen személyes fragmentumokból apró, szinte alig érzékelhető lépésekben építkezve válik nagyívű vers-epikává, két emberi sors találkozásának és szétágazódásának lírai dokumentumává. A puszta lét, vagy inkább levés artikulációja az a nyelv, amelyen íródott. Ha van a könyvnek gondolati sugara, akkor azt úgy fogalmaznám meg, hogy az emberi autonómia őrzésének egyik vállalható és szerintem működőképes változata az, hogy nem fordítunk hátat önmagunknak. (A másik változat, hogy nem fordítunk hátat a kor valóságának, ezt Bibó István mondja, és teljes joggal.) Akkor se fordíts hátat, ha nem járható a rád mért út, vagy éppen kudarcként éled meg a saját utadat és felfogásodat. Az érvessztés könyve ez, de az érvessztés itt nem kifosztottságot jelent, hanem egy újfajta szabadság lehetőségét, amit a könyv záró tételében próbálok felmutatni. Szerintem alkotni csak úgy érdemes, ha belső szabadságban élsz, amikor



„Interjúról szó sem lehet...” – Zsille Gáborral a Tokaji Írótaborban, 2015-ben

nem kötöz semmiféle elvárásból, és nem szövegketrecbe zárva, tehetetlenül üvöltöd el a bánatodat. Az légy, aki vagy, ahogy Charlie éneklé a dalban; vállald önmagad, ha beledöglesz, akkor is. Könnyű vállalásnak tűnik, de ezerszer nem az.

– *Néhány válasszal ezelőtt úgy fogalmaztál: „Mindenki teljes életet akar élni, én is, de író vagyok, hivatásos álmodozó.” A számos feladatod, szerepköröd közül melyik számodra a legfontosabb? Más szavakkal: ha csak egyetlen titlust tüntethetnél fel a névjegykártyádon, melyik lenne az? Annak alapján, amit beszélgetésünk elején a labradorkőről mondtál, azt feltételezem: ez az egyetlen titulus a költő lenne.*

– A legrokonszenvesebb névjegykártya számomra az lenne (mert már nem használok ilyet), amelyen csak a nevem áll. Semmi doktor, semmi elnök, főtitkár, főfőakárm. Megvallom, azt, hogy költő, még soha egyetlen névjegykártyára, egyetlen levelem aláírására, egyetlen telefonbeszélgetésem végén sem használtam pajzsként, fegyverként, netán mentegetőzésül. Amikor va-

laki nem ismer, és megkérdezi, mi a foglalkozásom, azt mondom, író vagyok és tanár, egyetemi oktató, aki olyan szerencsés, hogy azt tanítja, amit maga is lassan negyven éve egyfolytában tanul, az írást.

– *Ha tíz év múlva ismét nagyinterjút készítünk a Magyar Naplóba (dermesztően gyorsan eltelik majd ez az évtized...), milyen történesekről, személyes eredményekről szeretnél majd társalogni? Milyennek álmodod a hetvenéves Turczi Istvánt?*

– Nem tudom, kaptam-e már ennél kedvesebb kérdést valaha is. Jó lenne, ha nemcsak Isten éltetne, hanem azok is, akiket szeretek, és akik engem szeretnek. Jó lenne, ha tíz év múlva veled beszélgethetnék új verseskötetem aktuális izgalmairól. Jó lenne, ha olyan világ venne körül, ahol a két „legkattintékonyabb” online hívószó nem a pornó és a halál, hanem a béke és a szeretet. Már a kimondásuk pillanatában érzem, ez milyen konzervatív, őshumanista, negédes katyvasznak hangzik, de mégis. A szív egyszerű szerkezet. Ez van, ilyen vagyok. Önerőből verekedtem le magam idáig.

Zsille Gábor